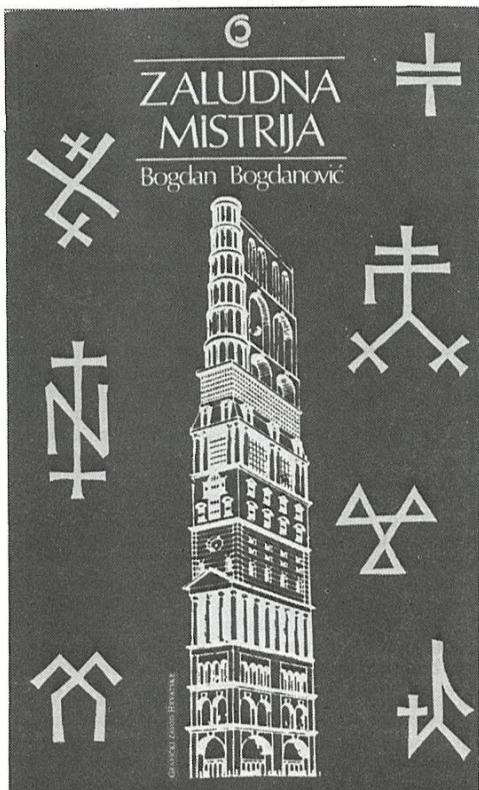

b.b.: jedna istraga ili slučaj misteriozne mistrije

(bogdan bogdanović: zaludna mistrija, GZH, zagreb, 1984.

rada ipeković

Nedavno je izšla iz tiska knjiga *Zaludna mistrija* Bogdana Bogdanovića (dalje u tekstu: B.B.). Bibliofili, sanjari, čudaci, alkemičari, pjesnici, književnici i ostali pripadnici izvjesnog intelektualnog podzemlja u našoj domovini (a kritika njihovih nama stranih stanovišta nije još ozbiljno ni započeta, no to nije predmet ovog prikaza), znaju da je *Zaludna mistriju*, dvadesetak godina nakon prvog izdanja, bilo nemoguće nabaviti običnim putem, i da su izvjesne osobe bile spremne dati i veće sume novca (ne zna se kako stečenog) da bi ovu rijetku knjigu nabavile. Možda, konačno, postoje i dobri razlozi zašto su savjesni izdavači, a u prvom redu prvobitni (»Nolit«) odbijali da knjigu iznova objelodane: očito je da je prvim recenzentima bila promakla prvenstvena i namjeravana provokativna (blago rečeno) funkcija knjige. Pokazalo se, s druge strane, da su se upućeni (pripadnici spomenutog podzemlja) uvek njome znali služiti i koristiti je u odredene (...) svrhe. Utoliko više začduje potez ugledanog izdavača kao što je Grafički zavod Hrvatske: *kome treba* ta knjiga, danas, kada se zna koje su vrijednosti našeg društva i naša arhitekture (unutarnje i vanjske)? Ipak, reklo bi se da se izdavač s jedne strane osigurao objavljivši skraćeno izdanje (pretpostavka je da su izostavljeni upravo oni nama neprihvatljivi dijelovi, ali da li su?), a s druge strane – da je knjigu objavio kao puki dokument jednog vremena, ne zastupajući njenu subvezivnu ideologiju. Nije na nama da sudimo: vrijeme će pokazati hoće li ideologija predstavljena ovom knjigom preživjeti suočavanje sa poviješću, koja nam svima sudi. Ali, jedna se stvar može pouzdano ustvrditi već sada, i lako dokumentirati: knjiga ima *najmanje* dvostruki ključ čitanja. Naivan je onaj ko povjeruje da je to obično izlaganje duhovne historije jedne (uostalom, mračne i sumnjuive) esoterične sekte od jednog objektivnog i nepristrasnog autora. Autor B.B. teško može prikriti svoju pristrastnost, a uostalom, i sam priznaje svoju pripadnost sekti. Nema, nadalje, evidencije da je ona u jednoj našoj republici ili pokrajini prijavljena kao udruženje ili mala vjerska zajednica u okviru Socijalističkog saveza: nepravilnost kojoj se neće moći dovi jeku gledati kroz prste: očigledno je da je »Bratstvo zlatnih (crnih) brojeva« ilegalno. Ali, to je stvar nadležnih tijela.

Dругim riječima, knjiga nosi i poruke koje nisu na prvi pogled uočljive ne – budnim ljubiteljima književnosti kojima je samo naoko namijenjena, i to zato što su anagramatski zabilježene u kodu poznavatom samo već upućenima (koji su zakleti čuvanjem »tajne crnih brojeva«), a inače bezovo datom u samoj knjizi (računajući na glupost čitaoca: ali *nas* neće prevariti). Tako, već sama naslovana strana (dizajn izvjesne Sanje I: je li i ona upućena u opasne igre bratstva, igra li njegovu igru?) prenosi poruke koda u čudnim znacima, od kojih su neki samo

slabo prikriveni i u unutrašnjosti knjige u naoko bezazlenim vinjetama autora B.B. – a. Osim grafičkih znakova, jedan dio ključa za ovaj tekst naći će se i u permutacijama i kombinacijama slova, počevši od jednakog jednog Velikog broja koji se izvrće čas unutra, čas van, a čas postrance, tako da nevjestima stalno izmiče. Valja reći da je stvar tako lukavo zamišljena da neupućeni neće ništa primjetiti. Toliko valja priznati autoru i sekti.

Postupak za ovaj dvostruki kod čitanja nije ništa novo. Poznavali su ga još i orfici, pa i pitagorejci, na koje se B.B. s tolikim divljenjem (ne bez razloga, kao što vidimo) poziva, zatim alekmičari i izvjesni pjesnici i matematičari (usporedi: Douglas Hofgradiški, Hofstadter, Hunderwasser, Wagner, *An Eternal Golden Bough, A Metaphysical Fugue on Nerves in the Spirit of my A(u)nt*, a također (isti autor) *The Mind's Eye*, Fritjof Koza, *The Tao of the Physicist, An Exploration of the Parallels Between Modern Mysticism and Eastern Physics*), metafizičari (Abhinavagupta, *Tantraloka*, Dušan Pijan, *Treća znanja*, Iva Radeković, Druga Polinezija, Mikronezija, Melanezija i Metafizika), semiotičari (Umberto Odjak, zvani U. Eco, *Il nome del Papavero*; zbornici časopisa »Odmeti«, *Mimetička radionica, Teorija atrakcije akcije, Teorija pasije (po Nenadu)*, pjesnici (Lola Mirkatović, *Pustinja kao zrcalo nebeske arhitekture, Crni Dasa, Uloga oblaka u informatici i telekomunikacijama*). I mnogi drugi. Pisac ovih redova posumnjava je u zadnje namjere knjige kada je uočio da se u njoj krije izvjesna patafizika, kao i da se autora B. B. ne može uhvatiti ni za glavu ni za rep, i da on ne stoji čvrsto i odlučno iz svojih stavova (mijenjajući ih neprestano), te da neka poglavlja piše u prvom licu jednine, neka u trećem licu, a neka čak i u četvrtom. Očito u namjeri da se šebe skine odgovornost i da izbriše trag svog, prvo-

bitno priznatog, pripadništa zabranjenog sekti opasnih meta – pata – fizičara, matematičara, arhitekata, riječju – misililaca. I dok knjiga počinje njegovim upoznavanjem sa ovim esoteričnim učenjima, ona se nastavlja njegovim poniranjem i pripadanjem (dušom i tijelom bez organa) bratstvu, da bi završila time što mu se gubi trag. Tu je, slutimo, kvalka i slaba strana cijele konstrukcije, mjesto na kojem zločinčića namjera (Male bolesnice? Ko stoji iza nje?) postaje prozirna: radi se o »graditeljstvu u duhu«, kako nam objašnjava pisac poga-vora, arhitektika Ljerk Mifka. U unutarnjem se zrcalu ogleda i vanjski svijet, najveličanstvenije su, navodno, one graveline koje u svemu odgovaraju intimnoj strukturi, tj. djela onih majstora koji sebe izgraduju iznutra, kao što zidaju velika zdanja (sudčići prema knjizi, to se može i u timskom radu udvoje, ali to je teže). Međutim, pitamo mi B. B. – a – kako zidati zgrade i palače ako smo se ukinuli ili ako smo ukinuti? Doista – uzgred budi rečeno – ova je dvostruka interpretacija (da smo se samoukinuli ili da smo ukinuti) ovđe moguća, i zbujuje: ako smo se ukinuli, imamo običan slučaj nekoher-entnosti sistema, kao što pokazuju Italo Calvino u svojoj poljednjoj astropoetičkoj studiji *Palomar*. U poglavljiju »Univerzum kao ogledalo« (podudarnost možda nije slučajna: ne pripada li ovaj autor sekti?) on kaže: »Promatrajući nebeske tijela, on se (gospodin Palomar, prim. prev.) navikao da sebe smatra anonimnom i bestjelesnom tačkom, tako da je gotovo zaboravio da postoji; da bi stupio u odnose sa ljudskim bićima, on ne može a da sebe sama ne stavi u igru, a on ne zna gdje se nalazi njegovo sebe sama... Poznavanje bližnjeg ima ovu posebnost: nužno prolazi kroz poznavanje sebe; a to je upravo ono što gospodin Palomar nedostaje... Ne voleći sebe, Palomar se uvijek snalazio da se sam sa sobom ne sretne licem u lice«. I gdje je tu ogledalo? U slučaju B. B. – a, kao i u slučaju Palomara, odnos prema – vani (pa prema tome i graditeljstvo) onemogućen je (osim ako nema drugih smicalica, tj. možda se ovdje prelazi u ravninu čitanja u drugome kijuču...), zato što je subjekt prethodno samoukinut.

Ali drugi je slučaj još zanimljiviji i otkriva nam prave dimenzije stvari, tj. slučaj *ako smo ukinuti*. Ko ukida koga, i kako? Očito je da je premet uklanjanja onaj ko pristupa bratstvu, ko je u njega pozvan, ovdje B.B. Zanimljivije je ko je taj ko ga uklanja: *Male bolesnice?* Neko više postavljen od osobe koja se krije iza ovog tajanstvenog pseudonima? Pseudonim, prije svega, upućuje na *bolest*, opasnu zarazu, i čudno je da se niko od recenzenta nije dosad osvrnuo na ovaj opasan izvor zaraze i epidemije jednom nedovoljno istraženom, a opakom, bolesku koja se širi kao kuga. Ali, prepustimo to medicinskoj policiji. Kako se bolest širi i kako se postaje njenom žrtvom? Postupkom neza-

misilovog *nasilja*, tj. udarcem kobnim instrumentom zvanim mistrija (ne zna se je li imala i drugih namjena) okrugno po glavi. Napadnuti tada (kao što autor B.B. i svjedoči) stigne jedino da prebroji zvezde prije nego što mu mračne sile – upućujući ga time (prebrojavanjem zvijezda) u stvar – obuzmu i oduzmu mu dušu. Iz pouzdanih izvora saznamo da bolest posebno pogoda nezaposlene mlade arhitekte, koji su, dakle, za osudu. Čujemo da ih ima mnogo: ko im je dozvolio da se ne zaposle? Zašto je sekta opasna a bolest opaka? Zato što se zalud – graditeljstvo u biti raz – gradnjom (J. Derrida: dekonstrukcija).

Ali da čitalac ne bi pomislio da su sve ovo nagađanja, možemo ove osnovane sumnje dokumentirati i novim zanimljivijim informacijama. Istina, nećemo se služiti (kao B.B.) »svjedočanstvima« grčkih prijatelja čija prezimena i slijepcu sugeriraju da se nešto (neka tajna), ili neko, drži u pritoru na (ne)određeno vrijeme, i koja »otkrivaju« drevne pisanje u podršku autorove (B.B.) interpretacije slučaja. Naša je dokumentacija mnogo škromnija i provjerljivija. Pre više godina (da rekapituliramo slijed događaja), pisac ovih redova, posredstvom svog kolege Igrobrdića, susreo je uglednog etnologa, putopisca, istraživača tajanstvenih slučajeva i novinara, nekadašnjeg učenika Tibora Sekelja i Desnistrosa – izvjesnog Indiana Jonesa, koji se u to vrijeme bavio traganjem za matematičkom formulom Univerziteta (danas dobro poznatom, skraćeni joj je oblik Qwertzu i Opši), zapisanom na izvjesnim glinenim pločicama koje je valjalo pronaći na mjestu koje nam nije mogao odati (ili ga tada nije znao). Riječ po riječi, pisac ovih redova je Indiana Jonesa uputio u problem Bratstva crnih brojeva, kojim je tada počeo da se bavi, očekujući od njega savjet s obzirom na moguću blisku vezu između dva predmeta istraživanja. Ovaj mu se (tj. nama) javio tek nakon nekoliko godina, kada smo i mi već sakupili obilju dokumentaciju. Jedne nas je većer pozvao telefonom i zakazao nam sastanak (za tri dana nakon toga) ispod kolonade Palazzo della Ragione u Vicenzi. Kada smo se tamo obreli, sa primjerkom *Zaludne mistrije* u ruci kao znakom raspoznavanja, našli smo se oči u oči sa jednim japanskim gospodinom koji je držao istu knjigu. Duboko nam se poklonio i rekao: – Ja sam Kenzo Tange.¹ U interesu je

istine da Vam pomognem, koliko mogu, u raskrinkavanju Bratstva. Ja ne znam mnogo, nego tek jedan dio, ali taj sam istražio. Znate li kako je umro Andrea Palladio? – Neki tvrde, usred gradnje crkve San Giorgio Maggiore, na otočiću nadomak Duždeva palata u Veneciji. Nešto o tim čudnovatim smrtima kaže i B.B. u knjizi tu i tamo, iako neprecizno. – Primijetili ste, dakle: *neprecizno!* Ne zna se kako. E, ja ču Vam reći: to je matematička formula *kontinuiteta diskontinuiteta kontinuiteta* (skraćeno: kontinuiteta diskontinuiteta), koja, primijenjena na žive organizme arhitekture, arhikulture (termin izvjesnog B. Nadreka) i trans-tekture djele arhi-biološki i razgraditeljski (a ne samo zaludgraditeljski). Virus djeluje kao kod film vrtite unatrag. – Ali otkud Vi to znate, gospodine Tange? Je li sekta proširila svoje djelovanje i u japanskoj arhikulturi? – Znate, ja vjerujem da je tehnologija ta koja danas arhitekturu internacionalizira, pogotovo u ovo vrijeme društva informatike. Prostor je mjesto komunikacije, a specifičnost materijala samo je stvar podneblja, svjetla. Na primjer, postmoderna ornament stavila na površinu, on u njoj ne izrasta iz kompozicije strukture cijeline. Da bi se razumjelo na koji je način ukras već predviđen, omogućen arhitektonikom, potrebno je razumjeti unutarnju strukturu djela i njegove potrebe: linije i plohe u prostoru zahtijevaju baš određene završetke a ne neke druge. Tako sam uočio da je kod nekih stilova (npr. renesansa, ili japansko tradicionalno graditeljstvo) unutarnja dimenzija više uskladjena sa vanjskom nego kod drugih, i ušao sam u trag Bramanteu, Palladiju, Ledouxu i drugima koje B.B. spominje, a zatim ubrzo i njihovom bratstvu, što nije bilo teško. Mi, koji imamo estetsko iskustvo zen-budizma, nismo nikad zadovoljni da stvari samo promatrano izvana. Tako sam se htio učlaniti. I jedva se spasio u zadnji čas kada sam video kako mlate mistrijom i o kakvoj se klopci radi... O kakvoj? – radi se o rušenju kauzalnosti, definicija, granica i odnosa (između) materijalnog i duhovnog svijeta (oni su za to našli matematički virus), što prijeti kaosom. Jeste li gledali Tarkovskovu interpretaciju Solarisa? Mislim na sve one materijalizirane himere koje izlaze iz glava... I potrebno je budističkog vjerovanja u doktrinu reinkarnacije, ovaj mi nered pod nebesima izgleda pretjeran. –

Vidite li kakvo rješenje? – Da. Zatvoriti B.B. a natrag u knjigu da iz nje ne izlazi.

Vraćajući se noćnim vlakom iz Vicenze, pisac je ovih redova pomislio kako je možda Tangeova dijagnoza jednodimenzionalna, a kako njegovo rješenje i nije nikakvo rješenje. I prelistavao je opet knjigu. U njoj je i jedan elementarni parados u kojem vidimo eventualno rješenje (jer paradoksalne situacije ne mogu dugo da opstanu, brzo se raspadaju same od sebe): ko je napisao *Zaludnu mistriju*? Ona nema autora, ona je zapravo nemoguća knjiga koja i nije (mogla biti) napisana. »Autor« B.B. udarcem (makar i slučajnim) misterijom po glavi prelazi u drugi eidetički red, drugu ontološku dimenziju, i biva lišen svog kontinuiteta svijesti i svog identiteta (vidi glavu šesnaestu, str. 126 i d.) i više ne piše o sebi. Ko, onda, dakle, piše umjesto njega? Ne zna se, zatim, kako on poslije stiže ponovo natrag u Torino, i da li je to isti on ili neki drugi, i na koji se način svi doživljaji sažimaju u dvostranu nesvjeticu. Zapravo, i dalje ostaju nejasni i uloga i identitet Male bolesnice, koja u svemu ima svoje prste, a možda i ne samo prste.

Pošto je kontinuitet svijesti nazovi-autora mijenjan najmanje dvaput, a ne postoje dokazi da su tri cjelune (ne računajući dodatke iz novog izdanja, koji služe zavaravanju i skretanju pažnje) doista suštinski, autorski², strukturalno povezane, imamo možda posla s inokongruentnim zbornikom radova (i ništa više) bez zajedničkog imenitelja. Što bi značilo da će se efekt virusa iscrpiti onog časa (sata?) kad izvjeti prigodničarski (tržišni, za izdavača) karakter izdanja. Valja se nadati da će to biti uskoro.

Preporučujemo da se ova knjiga čita budnim okom.

Napomene:

¹ Ovo nas je ime streslo: radi se o najuglednijem niponskom arhitektu, onom istom koji je projektirao Palaču sportova u Tokiju i rekonstruirao Hirošimi.

² Ovaj se problem autorstva inače ne postavlja u ostalim rado-vima B.B.-a (što govori u prilog našoj tezil), bilo da se radi o arhitekturi (spomenicima), bilo da se radi o književnosti. Osim ako se jednom ne pokaže – za sada za takvu tvrdnju nema dovoljno razloga – da se radi o pogrešnim atribucijama. Postoji, naime, već sada izvjesna sumnja oko eventualnog (ne)identiteta Bogdana Bogdanovića i Brojdana Brojdanovića. Informirani, a B.B-u naklonjeni krugovi vjeruju da je do toga moglo doći uslijed identičnih inicijala (B.B. u oba slučaja).

karirana suknja

zoran hrnčić

Na stanicu se otvorile vrata autobusa i svet pokulja napole. Pošto su se odmatole i ispravile okolne kuće i ulice, počeše da izlaze ljudi, među njima i devojka u kariranoj suknji na preklapanje, ali joj pri tom krajevi suknje zapeše za ostale putnike i preklop se bez oklevanja rasklop; otkrivši njene izvanredne butine. To se desi pred nosom poštara Mihajla, od čega mu kita znatno oteža, a kako je i inače bila znatna, on se naže napred i pade, ulubivši pri tom kitu, što je bilo neugodno.

Devojku obli lako rumenilo i ona polete da pomogne nesrećniku, ali se od toga suknja još više rastvori, i time još oteža situaciju, pa Mihajlo, koji je u međuvremenu pokušavao da se digne, ponovo pade. Utom se vrata zatvorile, zarobivši unutra najveći deo suknje, koji nije hteo da se odrekne ostatka, koji nije htio da se odvoji od devojke, koja je htela da side, ali je ostala da visi na vratima. Autobus krenuo dalje, zaboravivši pri tom da pokupi svet sa ulice, što izazva strahovitu pometnju u saobraćaju.

Mnogi pokušaše da priteknu Mihajlu u pomoć, ali je ulica bila veoma strma, pa su samo proticali i otilaci. Onda stiže sledeći autobus, i neki uspeše

da se zakače za njega, pa Mihajlo uz njihovu podršku nekako ugura kitu unutra.

SVETIONIK

Da je sunce mesec, a mesec malo crveno svetlo na mojoj mašini za pranje rublja, onda bi mi bilo kudikamo zanimljivije da gledam kroz okrugli prozorčić. I možda bi tu štošta otkrio, kada mi uskoro bi ne dosadilo da blenem u zvezde i sam sebi ne bih rekao:

»Pa dobro, nećeš valjda ceo život presedeti u kupatilu.«

NA DVORU

Zamislj da je bila jedna luda i imala jedino zaduženje da budi malu princezu, da je zabavlja dok se oblači, i da je jednog jutra to činila baš ovim rečima:

»Otvori oči mala princezo
Nek' trake lepršaju u tvojoj kosi
I skakavac u tvojoj bašti
I ptica nad tvojim poljem
I jeljen i drvo iz tvojih šuma
Sve već spremno čeka na tvoj znak«

Pogledaj kako skakavac veselo izvija obrvama i namiguje u skoku, i luda već razmahuje rukama umesto krila; kako se pretvara u jelena što rogovima ratuje sa granjem, i u drvo sa izrazom tužnog klovna, koje krišom, kad niko ne gleda, pretrčava do sunčanog proplanka.

Poslušaj kako odjekuje zvonki dečji smeh. I možeš li da čuješ šuštanje svilenih podsuknji, ozbiljni i tih korake guvernant i slugu, i jedva čujni zvuk razmicanja teških somotskih zavesa na prozorima.

Znaš li da između lude i princeze postoji tajno razumevanje, i da bi dete poklonilo ludi svoju najdražu igračku, kada bi to okolnosti iole dopuštale.

Najgore što se može dogoditi piscu je da se jednog jutra probudi sa idejom da pisanje nema nikakvog smisla, i da ga ta ideja ne napušta dok se umiva, dok kuva kafu, jede palačinke od sinoć i seda za radni sto; pisac, ako je lukav, još može o tome napisati reč-dve, i to je dovoljno da se probudi stara strast.

Ali šta će ja sledećeg jutra imati da dodam ovom opisu?